

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 128

Bir Özveri Davranışı Olarak
KUR'AN'A GÖRE İNFÂK

Dr. Ayhan Kaya

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj / Kapak
Cinas (0312) 310 08 60

Baskı / Cilt
Kalkan Matbaacılık
Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler
Tel: (0312) 3419234 Ankara

1. Baskı: Mayıs 2009
2. Baskı: Mart 2015

ISBN: 978-605-5482-80-0

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
Adres: Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 - Fax: (0312) 311 47 89
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

BİR ÖZVERİ DAVRANIŞI OLARAK
KUR'AN'A GÖRE İNFÂK

Dr. Ayhan KAYA

Ankara 2015

Dr. Ayhan KAYA (ayhankaya1402@hotmail.com)

1982 yılında Çorum'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 2000 yılında Çorum merkez İmam-Hatip Lisesi'nden, 2005 yılında On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2009 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezini, 2014 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Belağatı Bilim Dalında "*el-Ahfeş el-Evsat ve Meâni'l-Kur'ân Adlı Eseri Işığında Arap Dili Gramerindeki Yeri*" adlı doktora tezini tamamladı. 2009-2010 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı taşra teşkilatında çalıştı. 2010 yılında Mardin'de, 2011-2015 yılları arasında ise Bursa'da Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Din Kültürü Ahlak Bilgisi ve Arapça öğretmeni olarak görev yaptı. 2002-2005 yılları arasında Samsun'da özel olarak medrese usulü Arap dili grameri, tefsir, hadis ve fıkıh dersleri aldı. Mezuniyet sonrası bir yıl Arapça olarak Temel İslam Bilimleri ve Arapça dersleri almaya devam etti. 2007 yılında bir dönem Mısır-Kahire'de kalarak Arapça gramer ve muhadese dersleri aldı. Türkiye ye döndükten sonra görev yaptığı illerde İlahiyat Fakültesi öğrencilerine özel olarak Arapça, Tefsir, Hadis ve Fıkıh dersler verdi. Arapça ve İngilizce bilmekte olup, yayımlanmış telif eseri ve makaleleri bulunmaktadır. Halen Bursa ilinde Din Kültürü Ahlak Bilgisi ve Arapça Öğretmenliği görevine devam etmekte olup, evli ve bir çocuk babasıdır.

İTHAF

*Beni yetiřtiren, bugünlere getiren,
eğitim hayatım boyunca desteklerini bir an olsun eksik etmeyen
ve haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim
sevgili anne ve babama...*

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
bas. : Baskı
b. : Bin, ibn (ođul, ođlu)
ev. : Çeviren
D.İ.A. : Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
mad. : Maddesi
s. : Sayfa
s.a.v. : Sallallahü aleyhi ve sellem
tah. : Tahkik
tahr. : Tahric
tash. : Tashih
terc. : Tercüme

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASKIYA TAKDİM	11
ÖNSÖZ	13

GİRİŞ

I. KONUNUN ÖNEMİ VE YÖNTEMİ	17
II. KUR'AN'I ANLAMANNIN ÖNEMİ	20
III. KUR'AN'IN DOĞRU ANLAŞILMASINDA TEMEL ESASLAR	21
A. AYETLERİ SİYAK-SİBAK ÇERÇEVESİNDE YORUMLAMAK	24
B. KUR'AN'I BİR BÜTÜN OLARAK OKUMAK	27
C. KUR'AN'I PEŞİN FİKİRLERDEN UZAK OLARAK OKUMAK	27
D. KUR'AN'DAKİ ANAHTAR KAVRAMLARIN, VAHİY DÖNEMİNDEKİ ANLAMLARINI TESPİT ETMEK	28
E. ESBÂB-I NÜZÛL'ÜN BİLİNMESİ	30
F. YORUMLARI GEŞMİŞTEKİLERLE SINIRLAMAMAK	30
IV. İNFÂK SÖYLEMİNİN ARKA PLANI	33
A. KUR'AN ÖNCESİ ARAP TOPLUMUNDA İNFÂK DÜŞÜNCESİ	33
B. İNSANİ BİR DAVRANIŞ OLARAK İNFÂK DÜŞÜNCESİ	46

BİRİNCİ BÖLÜM

İNFÂK KAVRAMININ DİL VE KUR'ÂN AÇISINDAN TAHLİLİ

I. İNFÂK KAVRAMININ FİLOLOJİK ANALİZİ	49
A. SÖZLÜKTE İNFÂK VE TÜREVLERİ	49
1- NAFÂK-NUFÛK-NAFAK	49

2- NAFKA.....	51
3- NİFÂK	52
4- MÜNÂFIK	53
5- MÜNFİK	54
6- İNFÂK	54
B. ISTILAHTA İNFÂK.....	56
C. KUR'AN-I KERİMDE GEÇEN İNFÂK KELİMESİ	
VE TÜREVLERİ.....	62
1- NAFK.....	63
2- NAFKA.....	63
3- NİFÂK	66
4- MÜNÂFIK	68
5- MÜNFİK	70
6- İNFÂK	71

II. KUR'AN-I KERİM'DE İNFÂKLA İLGİLİ

KAVRAMLAR.....	80
A. İNFÂKLA ANLAM YAKINLIĞI OLANLAR	80
1- İHSÂN	80
2- HAYR.....	84
3- el-AMELU'S-SÂLİH (SÂLİH-SÂLİHÂT)	87
4- BİRR	89
5- SABİR	91
6- TAKVÂ.....	94
7- MA'RÛF	97
8- SALÂT	99
9- RIZIK.....	103
10- FÎ SEBÎLİLLÂH.....	107
11- İSÂR	110
12- KERÎM-İKRÂM.....	112
13- İTÂ.....	114
14- İT'ÂM.....	116
15- SADAKA.....	119
16-ZEKÂT	123
B. İNFÂKLA ANLAM ZİTLİĞİ OLANLAR	127
1- BUHL.....	128
2- KATR.....	130
3- ŞUHH.....	132
4- İSRÂF	135

5- TEBZİR.....	140
6- ZULÜM	142
7- MÜNKER.....	146
8- ŞERR.....	149

İKİNCİ BÖLÜM

İŞLEVSEL VE AHLÂKÎ AÇIDAN İNFÂK

I. DİNİ BİR EYLEM OLARAK İNFÂKIN SARF YERLERİ...	153
A. İMÂN-İNFÂK İLİŞKİSİ.....	153
B. ALLAH YOLUNDA (FÎSEBÎLİLLÂH) İNFÂK.....	156
C. ANA-BABAYA İNFÂK.....	158
D. DİĞER İNSANLARA İNFÂK.....	162
1- AKRABAYA İNFÂK.....	162
2- YETİMLERE İNFÂK	163
3- YOKSULLARA İNFÂK.....	166
4- YOLDA KALMIŞLARA İNFÂK	167
II. İNFÂK'IN KAZANDIRDIKLARI	169
A. DÜNYEVİ KAZANIMLAR.....	169
1- İNSANI CİMRİLİKTEN KURTARMASI.....	169
2- MALIN ARTMASINI SAĞLAMASI.....	172
3- İNSANIN ŞÜKRETMESİNİ SAĞLAMASI.....	173
4- MÜKAFATININ FAZLASIYLA VERİLMESİ.....	175
5- DİĞER KAZANIMLAR	176
B. UHREVİ KAZANIMLAR.....	177
1- ALLAH'IN RIZASINI VE RAHMETİNİ KAZANDIRMASI	177
2- KORKU VE AZAPTAN EMİN KILMASI	178
3- CENNETİ KAZANDIRMASI.....	179
4- MÜKAFATININ FAZLASIYLA VERİLMESİ.....	181
III. İNFÂK YAPMANIN AHLÂKÎ ESASLARI.....	182
A. ALLAH'IN RIZASINI GÖZETMEK.....	182
B. İNFÂK'I GİZLİ YAPMAK	185
C. İSRÂFA KAÇMAMAK	188
D. İNFÂKTA ACELECİ OLMAK.....	190
E. İHTİYAÇ FAZLASINDAN İNFÂK ETMEK	192
F. RİYA VE GÖSTERİŞTEN UZAK OLMAK.....	194

G. YAPILAN İNFÂK'I BAŞA KAKMAMAK.....	195
H. MALIN İYİSİNDEN VE SEVİLENİNDEN VERMEK.....	197
I. KARŞILIKSIZ VERMEK.....	199
İ. İNFÂK EDERKEN CİMRİ DAVRANMAMAK.....	200
J. GÖNÜLDEN VERMEK.....	202
K. BOLLUKTA VE DARLIKTA VERMEK	203
SONUÇ.....	205
BİBLİYOGRAFYA.....	211

İKİNCİ BASKIYA TAKDİM

Herkesin İnfak Edecek Bir Şeyi Vardır

Kur'an'ın getirdiği dinî-ahlakî yaşam biçiminin yeni zamanlar için geçerli olup olmadığı ya da nereye, ne kadar hayata müdahil olduğu, ilgili ilgisiz, yetkili yetkisiz kimseler tarafından epeydir sorgulanıp duruyor. Bizim açımızdan bu konunun tartışılması elbette önemlidir. Müslüman çevrelerin cevabını aradığı şey, Kur'an'ın çağdaş dünyaya ne verebileceğidir. İlk etapta, "Kur'an modern çağın ve yaşamın ihtiyacı olan her şeyi verebilir" diye karşılıklar duyar gibiyiz. Bu cevabın yanlış olduğunu söylemiyoruz, ama pratikte öyle olmadığını da görüyoruz. Bu duruma Kur'an'ın sebep olmadığı bir gerçek. O, vereceğini veriyor da alanlar ya almak istemiyor ya da almasını bilmiyor. O zaman cevabı verilmesi gereken sorular şunlar olmalıdır: Müslümanlar Kur'an'dan neyi, ne kadar ve nasıl alabilir? Bu kutsal kitabın inananları, onu inandıkları gibi yaşama azmi ve iradesi gösterebiliyorlar mı? Acaba bilinçli bir geri durma mı var?

Yukarıda değindiğimiz sorunu, etraflı tartışacak değiliz. Ancak iman-amel ilişkisini yüzyıllar boyu tartışan bir ümmetin, imanı amele çevirmede o kadar başarılı olmadıkları açıktır. En azından kimi zamanlar durum böyle olmuştur, günümüzde de bunun yeni bir biçimine şahit olmaktayız. Bu durum ne kadar devam edecektir bilmiyoruz. Bildiğimiz bir şey var, o da son yıllarda Kur'an'ın insana neler verebileceğine dair araştırmaların sayı ve kalite bakımından artmaya başladığıdır. Elinizdeki kitap da bunlardan birisidir. Eğer kitabın ortaya koyduğu Kur'an'ın infak anlayışını etraflı bir şekilde kavrayabilirsek, geçmişte Müslüman medeniyetinin neden toplumsal hayatta barışçıl ve başarılı bir pratiği oluşturabildiğini de anlayabiliriz. Böylece, bir toplumu inşa etmenin aynı zamanda insanın elin-

deki maddi-manevi şeyleri başkalarına verebilmesi ile birlikte yürüdüğü görülecektir. Çünkü infak, sağlıklı bir toplum oluşturmanın vazgeçilmez esaslarından birisidir. Bunun ne kadar önemli ve erdemli bir davranış olduğunu, bu kitap ispat etmektedir. Yine bu kitabın, son yıllarda ülkemizde canlanan infak bilincinin gelişmesine katkıda bulunacağı aşikârdır.

Bizim, sevgili Ayhan'ın bu araştırmasından öğrendiğimiz en genel ve kestirme sonuç şudur: Herkesin infak edecek bir şeyi vardır. Yeter ki insan, infakın ne olduğu bilincine ulaşsın ve infak etmeyi bilsin. Üstelik bunu yaptığında sadece kişisel bir iyilik ve sosyal bir dayanışma yapmamış, bunların ötesinde bir de ibadet yapmış oluyor; sadece insanları memnun etmemiş aynı zamanda Yaratan'ını da memnun etmiş oluyor. İşte bu yapısı ile infak, İslam'ın sosyal ve bireysel dayanışmasına, Allah-insan ilişkisine, sosyal davranış ile dini davranışın buluşmasına ve işbirliği yapmasına en güzel örneklerden birisidir. Dahası bu kitabın kendisi bir nevi infak olduğu gibi, onu okumak ve içindeki bilgilerin dağıtımını yapmak, onları başkaları ile paylaşmak da bir infaktır.

Kitabın ikinci baskısının yapıldığı şu günlerde, ülkemizde ve dünyanın çeşitli bölgelerindeki bazı sorunların infak yoluyla aşıldığını, aşılmaya çalışıldığını biliyoruz. Öyle ki, bu evrensel infak hareketinin iyilik ve merhamette uluslararası bir üstünlük göstergesi, birçok insanın ve topluluğun gıpta ile baktığı bir erdem olmaya başlamıştır. Bu, Müslüman öznelere infak hassasiyetinin bir tezahürüdür. "... Allah, hem daha önce hem de bu (Kur'an)da sizi Müslüman diye isimlendirdi ki, peygamber size örnek olsun, siz de insanlara (Müslümanlıkta) örnek olasınız." (Hac 78) ayeti bu durumu işaret ediyor olmalıdır.

İşte *İnfak* kitabı, böylesi bir bilincin Kur'an'daki izlerini sürmektedir. O halde hemen okumaya başlayalım!

ÖNSÖZ

İnsanlık için hidayet ve rahmet kaynağı olarak indirilen Kur'an, indiğı ilk dönemden itibaren okunup anlaşılmaya çalışılmıştır. Bütün insanlığa hitap eden evrensel mesajlar içermesi nedeniyle onu anlama çalışmaları günümüze kadar devam etmiş ve gelecekte de devam edecektir. Ancak bu evrensel mesajların insanlara sağlıklı bir şekilde ulaşması için onu doğru anlamak ve yorumlamak gerekir. Çünkü hem dünya hem de ahiret mutluluğuna ulaşmanın yolu onu doğru anlamaktan geçmektedir. Bunun en güzel örneğini onu en iyi şekilde hayata aksettiren Hz. Peygamber'de (s.a.v.) görüyoruz.

Bilindiğı üzere ilk dönemlerde Kur'an'ı anlama üzerine yapılan çalışmalar baştan sona kadar ayet ayet yapılmaktaydı. Ancak son dönemlerde özellikle günümüzde herhangi bir konu ya da kavram Kur'an bütünlüğü içerisinde ele alınarak incelenmeye çalışılmaktadır. Bir kavram incelenirken, özellikle onun İslam'dan önceki dönemde ve Kur'an'da hangi anlamlarda kullanıldığı tespit edilerek geçirdiğı süreci ve anlam değişimleri incelenmektedir ki, bu işleme 'Semantik' denilmektedir. Bunun ilk basit örneklerini Hz. Peygamberin (s.a.v.) ashabı uygulamıştır. Ashab anlamını bilmedikleri kelimeleri cahiliye dönemi Arap şiirinde aramıştır. Bu da göstermektedir ki bir kavramın İslam öncesi ve sonrası kullanım farklılığını ve bu süreçte geçirdiğı anlam daralması ve

genişlemesini tespit ederek Kur'an'ı anlamaya çalışmak daha doğru olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Kur'an'ın doğru anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz özel kavramlardan birisi olan 'İnfâk'ı Kur'an bütünlüğü içerisinde ele alıp onun İslam öncesi dönemden nüzul sürecinin bittiği döneme kadar hangi anlamlarda kullanıldığı ve ne gibi anlam değişikliklerine uğradığını inceleyerek bu kavramın dolayısıyla da Kur'an'ın doğru anlaşılmasına katkı sağlamaktır.

Şu da bir gerçek ki; bu çalışma, iddialı bir çalışma değildir. Ancak yapılan çalışmalar arasında, infâk konusunda bu kelimenin kavram olarak detaylı bir şekilde incelendiği ilk çalışma olması açısından önem arz etmektedir. Öte yandan daha üst seviyelerde yapılacak çalışmalara ışık tutabilir, Kur'an'ın doğru anlaşılmasına bir nebze olsun katkı sağlayabilir ve Allah katında bir nevi infâk olarak kabul edilirse, çalışma, amacına ulaşmış demektir.

Çalışmamızda ortaya koyabildiğimiz tüm güzelliklerin Allah'ın lütfu olduğunu, yapılan yanlışların ise bizim acizliğimizden kaynaklandığını ifade eder ve muhtemel hata ve kusurlarımızdan dolayı affımızı dileriz.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Kur'an'ı anlamanın önemi ve doğru anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken temel esaslardan bahsettik. Ayrıca infâk kavramının İslam öncesi Arap toplumunda var olup olmadığını, o döneme ait şiirleri ve klasik lügatları tarayarak tespit etmeye çalıştık.

Birinci bölümde; infâk kavramının etimolojik analizinde, "nefeka" kökü ve ondan türeyen "nifâk, münâfık, infâk" gibi kelimelerin lügat ve terim anlamlarını vererek Kur'an'daki kullanımları üzerinde durduk. Ayrıca infâk kavramına özgün bir tanımlama yapmaya çalıştık. Yine bu bölümde;

infâkla ilişkisi olan kavramları inceledik. Bu kavramları; infâkın yakın anlamına giren ve zıt anlam alanına giren kavramlar şeklinde iki başlıkta inceledik. Bu bağlamda İnfâk kavramıyla ilişkili olan kavramların sözlük ve ıstılâhî anlamlarını vererek onunla olan bağlarını, Kur'an ayetleriyle irtibatlandırarak ortaya koymaya çalıştık. Bu arada infâk kavramının eş ve zıt anlamının Türkçe karşılığını da tespit ettik.

İkinci bölümde; işlevsel ve ahlâkî açıdan infâkın insan hayatındaki önemi üzerinde durduk. Öncelikle Ayetler ışığında îman-infâk ilişkisi üzerinde durarak infâkın sarf yerlerini açıkladık. Ayrıca ayetler ve hadisler ışığında sarf edilen infâkın insana hem bu dünyada hem de ahirette ne gibi faydalar sağlayacağı, ayrıca onun gerek insan gerekse toplum açısından ne derece önem arz eden bir ibadet olduğuna dikkat çektik. Son olarak bu bölümde yapılan infâkların Allah katında kabul edilerek dünyada ve ahirette fayda sağlayabilmesi için, infâk yaparken dikkat edilmesi gereken temel hususları ayetler ışığında izah ettik. Sonuç kısmında ise araştırmamız boyunca ulaştığımız özgün fikirleri kısaca sunmaya gayret ettik.

Çalışmamızın ilk baskısında olduğu gibi bu baskısında da desteğini eksik etmeyen kıymetli hocam Prof. Dr. İsmail Çalışkan Bey'e, çalışmamıza son halini vermeden önce okuma zahmetinde bulunarak önemli tavsiyelerde bulunan ağabeyim Aydın Kaya'ya ve ayrıca kendilerinden fikir aldığım değerli hocalarıma ve dostlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca bu çalışmamın okuyucuya ulaşmasında maddi ve manevi katkılarını esirgemeyen İnfak Vakfı ve Fecr Yayınevi'nin saygıdeğer yöneticilerine de minnettarlığımı belirtmek isterim.

Son olarak, çalışmamız esnasında desteğini bir an olsun eksik etmeyen sevgili eşime ve hayatım boyunca maddi-manevi her konuda hep yanımda olan ağabeyim ile sevgili kardeşime de ayrıca teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Gayret bizden tevfik yüce Allah'tandır.

Dr. Ayhan KAYA
Bursa 2015